

(CANYA) *Acandir-se*, V. *càndid* *Acanir*, *acanisar*, V. *ca* *Acanonar*, V. *cana* (CANYA)

ACANT 'certa planta espinosa', 'ornament que n'imita la fulla', i, en forma prefixada, ACANTO-: mots manllevats o derivats (i compostos) savis del gr. *ἄκανθος* 'aqueixa planta' i de *ἄκανθα* 'espina', del mateix origen (per conducte del ll. *acanthus*). □ 1.^a doc.: 1868 (*SLitCosta*), l'ornament, *acanto*; 1871, Joan Texidor, *Flora Farmacèutica* p. 681, la planta (*herba carnera*); tots dos, *acanth*, c. 1890, *DBal*.

DERIV.: *acantaci*, *-àcies* (1868, l. c.). La major part dels altres derivats i cpts. (en gran nombre), si bé amb algun detall incorrecte de forma i inacurat o antiquat de sentit figuren, amb molts més de desusats, en *SLitCosta*.

CPT.: *Acanopterigi* [1868, *SLitCosta*], 'ordre de peixos d'aletes espinoses', format amb *πτερόγυτο* 'aleta', diminutiu de *πτερυξ* 'ala'; *acantocèfals*, *acantòfor*, etc.

Acantonar, V. *cantó* *Acanyament*, *acanyar*, *-at*, V. *canya* *Acanyissar*, V. *canya* i *ca* *Acanyolat*, *-olit*, V. *canya*

ACAPARAR 'abassegar', de l'it. antiq. *accaparrare* 'assegurar un contracte deixant paga i senyal' —avui més aviat *incaparrare*— per conducte del fr. *accaparer* que abans significà el mateix i després prengué el sentit de 'abassegar'; en italià és derivat de *caparra* 'paga i senyal', que per la seva banda es deriva de *arre* 'arres, paga i senyal', del mateix origen que el nostre ARRES. □ 1.^a doc.: c. 1890, *DBal*, la variant fonètica *acaparrar*, en el sentit primitiu, ja en el S. XVI i abans (1290?).

És ben errat de dir (com llegim en *AlcM*) que el català prengué el mot del castellà, on no fou acceptat fins a la fi del segle passat, i encara era rebutjat com a gallicisme blasmable fins més enllà de mitjan segle. És versemblant, al contrari, que fos la terra catalana —on la presència ja antiga de l'italianisme directe i de mots indirectament o aparentment afins (*encaparrar*, *aclaparar*, *caparro*), així com l'estructura de la vida econòmica, tenien el terreny ja preparat des d'antic— la que vagi constituir la porta d'entrada del terme mercantil foraster a la Península Ibèrica.

Per a la història estrangera del mot, a part del DCEC, cf. els diccionaris etimològics d'Ang. Prati (s. v. *arra*), Bloch, Wartburg (I, 144a, 1.9).

Hem de considerar la Itàlia de les poderoses repúbliques medievals mercants i plutocràtiques com la pàtria antiga d'aquest grup de mots. Allí —i fins negligint els documents i atenint-nos a la lletra literària— trobem *arre* per 'penyora' (el mot de conegut origen grecollatí) ja en Boccaccio, i en el sentit del nostre ARRES o 'paga-i-senyal', *arra* i el cpt. *caparra* des de c. 1300-20 (Domenico Cavalca); i allí apareix aviat el derivat verbal, amb el sentit de 'retenir una compra amb paga i senyal', amb diversos prefixos:

caparrare des del S. XVI (Beniv. Cellini), *incaparrare* (més usual avui) des del XVII, *inarrare* c. 1300 (i, amb el sentit general de 'prometre', en l'Ariosto), *innarrare* ja a mj. S. XVII; la variant *accaparrare* resta allí d'ús més regional i més estranya als escriptors florentins i cultes, i avui ha sortit de l'ús més comú, però s'hi troba des d'abans de 1800; tot això sense sortir de la literatura, car en la doc. hi ha dades més velles. Allí el prefix *capo-* (*cap-* davant vocal), amb el sentit d'element intensiu i emfatitzant, ha tingut més joc que en cap altra llengua germana, àdhuc el català, on també l'havíem descabdellat bastant (*capmàs*, *capbreu*, *cappa(d)re*, *caplletra*, *capfoguers*, *capsou* o *-soldo*, *capgirar*, *capenir*); allí p. ex. es formaren mots tan castissos com *capovolgere*, *capolavoro*, *capom(a)estro*, *capoluogo*, etc. Allí és, doncs, on una formació com *caparre* en el sentit de 'arres en ferm' (unes arres no merament retentives i prometedores) era més natural.

El primerenc tracte íntim del nostre món comercial i estatal amb els estats mediterranis d'Itàlia, i llur economia, féu que el mot aviat penetrés més o menys permanentment en la nostra llengua. *AlcM* cita senyals exemples de *acaparrar* i *acaparrament* en un tractat mercantil inèdit de 1579, on deu ser més aviat 'comprar per endavant deixant arres', però el context del segon, que parla de perjudicis comuns, sembla que apunta ja a la idea intermèdia del qui abusa a còpia de retenir més del necessari. Altrament alguna variant del mot devia estar en circulació catalana ja des d'abans, potser molt, car Finke (*Acta Arag.* III, 8) publica, en un doc. que ell data de 1290: «ab sò que nós li acoregem, à *acaparades* ben 4 milia salmes ('càrregues d'animal') de gra». Cert que la grafia incompleta precedent *acor* <r> *eguem* ja mostra que hi hem d'entendre *acaparades* com a representació incompleta de *acaparades*, i tampoc no podem estar segurs que el publicador ha tallat bé els mots i no calia analitzar *caparades*; i ací és clar, pel context, que no hi ha encara noció d'agabellament sinó mer emparaulament amb més o menys garantia (altrament la data tan antiga de 1290, no sé si és ben segura).

En fi el mateix mot troncal del grup, l'it. *caparre* (pl.), va passar aviat al cat., on trobem ja *caparra* en un doc. mallorquí de 1403 (*AlcM*); avui el mot segueix essent allí el terme d'ús normal per a la 'paga-i-senyal' si bé en la forma *caparro* (1840, *DFgra.*; *Damen.*; etc.), on s'entengué la terminació com la d'un mot de la mena de *ferre*, *morre*, *verre*, *beverre*, i fou adaptat com *caparro*, paral·lel a *ferro*. El valor i forma definitius del mot els rebérem, ben entès, com les altres llengües coetànies, del fr. *accaparer*, on quedà fixat amb aquest sentit i forma des del S. XVIII, i on no sembla haver penetrat (amb el sentit antic) fins a 1562.

DERIV.: *Acaparador*. *Acaparament*. (Escr. Renaix.)

Acapolar, V. *capolar* *Acaponador*, *acaponat*, V. *capó* *Acapta*, *acaptador*, *acaptar*, *acapte*, *acaptiri* *Acapullar*, *-llat*, V. *capulla*, *capoll* (CAPUTXA)